

До спеціалізованої вченої ради
ДФ 70.895.078 у Хмельницькому
університеті управління та права імені
Леоніда Юзькова

РЕЦЕНЗІЯ

кандидата юридичних наук, професора Крушинського С.А. на дисертацію **Римшин Тетяни Анатоліївни** на тему «**Кримінально-правова охорона прав дітей, пов'язаних з наданням медичної допомоги**», подану на здобуття освітньо-наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 Право

Ступінь актуальності теми дисертації. Дисертаційне дослідження Римшин Т.А. присвячене комплексному аналізу кримінально-правової охорони прав дітей у сфері надання медичної допомоги – надзвичайно складній, міжгалузевій та соціально значущій проблемі сучасного українського права. Актуальність обраної теми зумовлена необхідністю посилення правових гарантій захисту прав дитини в умовах реформування системи охорони здоров'я, євроінтеграційних процесів, впровадження міжнародних стандартів у сфері прав людини, а також зростання кількості ризиків порушення прав дітей у медичній сфері, що підтверджується як статистичними даними, так і практикою правозастосування.

Особливої актуальності дослідження набуває в умовах збройної агресії проти України, коли система охорони здоров'я функціонує в умовах надзвичайного навантаження, а діти як найбільш вразлива соціальна група потребують підвищеного рівня правового захисту. У цьому контексті кримінально-правова охорона прав дітей, пов'язаних з наданням медичної допомоги, набуває не лише юридичного, а й виразного гуманітарного значення.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Дисертантка чітко окреслила наукову проблему, яка підлягає дослідженню і вирішенню, правильно визначила об'єкт та предмет дослідження. Дисертація має чітко вибудовану логічну структуру та складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Така структура є обґрунтованою, відповідає меті та завданням дослідження й забезпечує послідовний перехід від теоретико-методологічних засад до прикладних аспектів кримінально-правового регулювання. Структурні елементи дисертації перебувають у логічному зв'язку між собою в рамках єдиного напрямку розвитку наукової думки. Запропонована структура дисертації дала можливість авторці розкрити систему складових, що утворюють право дитини на медичну допомогу, межі його кримінально-правової охорони, проаналізувати склади кримінальних

правопорушень, що посягають на права дітей, пов'язані з наданням медичної допомоги, а також заходи кримінально-правового характеру, які застосовуються до суб'єктів, які порушують відповідні кримінально-правові заборони. Обґрунтованим є звернення до зарубіжного досвіду країн ЄС, що дозволило авторці врахувати його під час формулювання пропозицій щодо удосконалення норм чинного закону про кримінальну відповідальність.

Метою дослідження авторка визначила формування науково обґрунтованих результатів у вигляді теоретичних висновків та положень щодо кримінально-правової охорони прав дітей, пов'язаних з наданням медичної допомоги, а також розробка пропозицій, спрямованих на вдосконалення норм чинного законодавства та покращення практики його реалізації. Для досягнення поставленої мети визначено шість завдань, які в цілому кореспондують з планом роботи та положеннями, викладеними у висновках.

З урахуванням поставленої мети, визначеного об'єкта та предмета дослідження дисертанткою застосовано низку загальнонаукових та спеціальних методів наукового пізнання у їх поєднанні. Такий підхід забезпечив повноту розроблення теми дослідження і достовірність отриманих результатів.

Обґрунтованість та достовірність наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, обумовлена й тим, що здобувачка використала велику кількість актів законодавства, правозастосовної практики та наукової літератури з аналізованих питань.

Таким чином, достовірність та обґрунтованість положень, висновків та рекомендацій, отриманих Римшин Т.А. у дисертаційному дослідженні, забезпечена завдяки використанню належної джерельної бази, опрацюванню значної кількості нормативних актів, правозастосовної практики, правильному поєднанню методів наукового пошуку.

Новизна наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, повнота їх викладу у наукових публікаціях.

Є підстави стверджувати, що рецензована дисертація є першим в Україні комплексним дослідженням кримінально-правової охорони прав дітей, пов'язаних з наданням медичної допомоги. Дисертація містить велику кількість положень, що мають ознаки наукової новизни.

Зокрема, дисертантка розробила систему прав дітей, пов'язаних з наданням медичної допомоги, яка включає право дитини на медичну допомогу та суміжні права, пов'язані з наданням медичної допомоги. Право дитини на медичну допомогу запропоновано розуміти як складову права дитини на охорону здоров'я, що передбачає спрямоване на забезпечення її найкращих інтересів, закріплене в законодавстві, гарантоване й забезпечене державою організаційно-правовими та матеріально-технічними засобами право дитини на одержання у встановленому порядку комплексу профілактичних,

діагностичних, лікувальних, реабілітаційних заходів певного виду, які відповідають встановленим галузевим стандартам у сфері охорони здоров'я, безоплатно або за встановлену плату, що надаються спеціально підготовленими медичними працівниками, які володіють необхідними та достатніми повноваженнями та компетентностями щодо медичного обслуговування дітей у зв'язку з хворобами, травмами, отруєннями й патологічними станами, а також у зв'язку з вагітністю та пологами.

Авторка обґрунтувала власний підхід щодо меж їх кримінально-правової охорони. Так, в роботі обґрунтовується доцільність кримінально-правової охорони права дитини на соціальний захист у зв'язку зі станом здоров'я шляхом криміналізації умисного нескерування дитини для проведення медико-соціальної експертизи за наявності відповідних медичних показань, а також неправомірної відмови у встановленні інвалідності дитині, всупереч таким показам, а також пропонується встановити кримінальну відповідальність за неповідомлення медичними працівниками органів опіки та піклування про відмову законного представника від надання медичної допомоги дитині, якщо така відмова може мати тяжкі наслідки для життя та здоров'я, а також за невиконання професійних обов'язків щодо виявлення та реагування на випадки (можливі випадки) насильства чи іншого жорстокого поводження з дитиною.

У контексті визначення спеціального суб'єкта кримінальних правопорушень у сфері надання медичної допомоги важливими є запропоновані підходи до визначення поняття «*медичний працівник*», яким є професійно підготовлений професіонал чи фахівець, який здобув спеціальну освіту, відповідає встановленим кваліфікаційним вимогам (професійним стандартам) та безпосередньо здійснює діяльність, спрямовану на профілактику, діагностику, лікування чи реабілітацію пацієнтів через хвороби, травми, отруєння й патологічні стани, а також у зв'язку з вагітністю та пологами, як працівник суб'єкта господарювання, який у встановленому порядку одержав ліцензію на медичну практику за певною спеціальністю або безпосередньо займається медичною практикою як ФОП на підставі виданої ліцензії, і поняття «*фармацевтичний працівник*», яким є професійно підготовлений професіонал та фахівець, який здобув спеціальну фармацевтичну освіту, відповідає встановленим кваліфікаційним вимогам (професійним стандартам), надає фармацевтичну допомогу та за умови наявності відповідної ліцензії й проходження спеціального навчання може займатися окремими видами медичної діяльності.

Запропоновано цілу низку наукових висновків в частині караності кримінальних правопорушень, що посягають на права дитини у сфері надання медичної допомоги. Зокрема, авторка обґрунтовує недоцільність призначення покарання у виді громадських робіт медичним працівникам та іншим особам,

які виконують професійні чи службові обов'язки, пов'язані з охороною життя та здоров'я дітей. Натомість, доводиться доцільність застосування пробаційного нагляду за вчинення кримінальних правопорушень, передбачених ст. 135 та ст. 166 КК України, зважаючи на те, що пробаційний нагляд у поєднанні з цільовими корекційними програмами має високий превентивний ефект і дає змогу забезпечити відновлення порушених прав дитини без надмірної караності. Окрім того, дисертантка констатує, що наявні в Україні пробаційні програми не забезпечують належного корекційного впливу на осіб, які вчинили кримінальні правопорушення, пов'язані з неналежним виконанням професійних обов'язків або обов'язків по догляду за дитиною, а тому наявна необхідність створення спеціалізованих пробаційних програм, до прикладу «Відновлення професійної відповідальності», «Відповідальне батьківство».

Звичайно, робота містить і низку інших положень, що мають ознаки наукової новизни. Крім того, в дисертації запропоновано низку положень, які можуть бути використані для удосконалення чинного кримінального законодавства, які узагальнені в окремому додатку.

Основні результати дисертації Римшин Т.А. достатньо повно відображені у 3 наукових статтях, опублікованих у вітчизняних виданнях, включених до переліку наукових фахових видань України, а також у 7 тезах доповідей на конференціях, що відповідає вимогам, передбаченим постановою Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» від 12 січня 2022 року № 44.

Оцінка відсутності / наявності порушення академічної доброчесності.

У дисертації звернення здобувачки до ідей, думок інших науковців містять посилання на відповідні джерела. Порушень академічної доброчесності у тексті дисертації рецензентом не виявлено.

Загальна позитивна оцінка дисертації не виключає можливості висловлення окремих зауважень, виявлення окремих спірних та таких, що потребують додаткової аргументації, положень і висновків, внесення певних побажань рекомендаційного характеру.

1. В дисертації авторка вказує на проблему невідповідності положень ст. 16 Основ законодавства України про охорону здоров'я ч. 3 ст. 49 Конституції України щодо того, що існуюча мережа державних і комунальних закладів охорони здоров'я не може бути скорочена. У цьому контексті акцентовано увагу на відсутності судової практики за ч. 2 ст. 184 КК України, що авторка пов'язує, серед іншого, з *«відсутністю реального суб'єкта кримінального правопорушення»*. Таку думку авторка обґрунтовує тим, що повноваження щодо збереження наявної мережі закладів охорони здоров'я

мають різні органи та структури, а рішення щодо безпосереднього скорочення мережі приймається органами місцевого самоврядування на сесіях (колегіально) через ухвалення рішення про ліквідацію або реорганізацію шляхом злиття чи приєднання закладів охорони здоров'я. За таких обставин визначення конкретного суб'єкта кримінального правопорушення є практично неможливим.

З таким твердженням повністю погодитись складно. Навіть якщо рішення щодо скорочення мережі державних і комунальних закладів охорони здоров'я (шляхом ліквідації або реорганізації) приймається колегіально, за ним стоять конкретні особи. Якщо, наприклад, депутати місцевої ради всупереч ч. 3 ст. 49 Конституції України голосують за скорочення мережі комунальних закладів охорони здоров'я, це цілком «реальні» суб'єкти кримінального правопорушення.

2. Здобувачка пропонує криміналізувати невиконання спеціальних обов'язків щодо охорони життя та здоров'я дітей (ст. 137-1 КК):

- ч. 1: неповідомлення органів опіки та піклування про відмову законного представника дитини від медичної допомоги, якщо така відмова може мати тяжкі наслідки для життя та здоров'я дитини, вчинене лікарем, який отримав таку відмову;

- ч. 2: невиконання або неналежне виконання професійних обов'язків щодо виявлення та реагування на випадки (можливі випадки) насильства щодо дитини чи іншого жорстокого поводження.

По-перше, якщо в ч. 1 запропонованої статті чітко визначений спеціальний суб'єкт кримінального правопорушення (лікар), то в ч. 2 такої вказівки немає. По-друге, в ч. 1 запропонованої статті вживається термін «тяжкі наслідки» без подальшого розкриття його змісту. Зважаючи на те, що авторка пропонує примітку до ст. 137 КК України, в якій розкриває зміст «тяжких наслідків», можливо її варто поширити і на запропоновану ст. 137-1 КК України.

3. Авторка пропонує сформулювати диспозицію ч. 1 ст. 184 КК України у такій редакції: «Вимога або пропозиція працівника суб'єкта господарювання, який здійснює медичну практику або фізичної особи-підприємця, що здійснює господарську діяльність з медичної практики, висловлена в будь-якій формі, оплатити в будь-якій формі медичні послуги (в т.ч. реабілітаційні), придбати лікарські засоби, медичні вироби, вироби медичного призначення, які вже оплачені (будуть оплачені/ повинні бути оплачені) з інших джерел та, відповідно до законодавства, повинні бути безоплатними для отримувача таких послуг».

Видається, що таке формулювання є дещо перенавантаженим. Ключовим тут є «вимагання» оплати за медичні послуги / товари, які відповідно до

законодавства для пацієнта є безоплатними. З огляду на це, видається доцільним видалити із запропонованого формулювання фразу «*вже оплачені (будуть оплачені/ повинні бути оплачені) з інших джерел*», оскільки вона жодним чином не несе юридично значимого змісту.

Разом з тим, слід відзначити, що висловлені рецензентом зауваження і побажання мають дискусійний характер і не впливають на загальну позитивну оцінку дисертації.

Висновки:

1. Дисертація Римшин Тетяни Анатоліївни на тему «Кримінально-правова охорона прав дітей, пов'язаних з наданням медичної допомоги» є завершеною науковою працею, в якій отримані нові науково обґрунтовані результати, що у своїй сукупності мають значення для розвитку доктрини і практики кримінального судочинства.

2. Зміст дисертації Римшин Т.А. відповідає заявленій спеціальності 081 Право.

3. Дисертація Римшин Т.А. виконана і оформлена у відповідності до вимог, передбачених постановою «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» від 12 січня 2022 року № 44 та наказом МОН України «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» від 12 січня 2017 року № 40.

4. Дисертація Римшин Т.А. може бути рекомендована до захисту в разовій спеціалізованій вченій раді.

Рецензент

**завідувач кафедри кримінального
права та процесу Хмельницького
університету управління та права
імені Леоніда Юзькова,
кандидат юридичних наук, професор**

Сергій КРУШИНСЬКИЙ